

Orkest van de XVIIIe Eeuw

dirigent Frans Brüggen

Samuel Scheidt

Johann Sebastian Bach

Jean-Philippe Rameau

Wolfgang Amadeus Mozart

IBM

zondag 1 juni 1986 | 20.30 uur | Concertgebouw

Orkest van de XVIIIe Eeuw

Samuel Scheidt 1587-1654

Pavane, Hamburg 1621

Johann Sebastian Bach 1685-1750

Ricercare A6 Voci, Berlijn/Leipzig 1747

Jean-Philippe Rameau 1683-1764

Suite uit **Les Boréades*** 'Tragédie Lyrique en V Actes',
Parijs 1764

- Ouverture
- Rondeau vif
- Gavotte vive
- Contredanse *en rondeau*
- Air andante et gracieux
- Loure
- Entrée de peuples, *fièrement et marqué*
- Gavottes
- Entr'acte, *les Vents*
- Entrée d'Abaris, Polimnie, les Muses, Zéphirs, Saisons,
les Heures et les Arts
- Gavottes, *pour les Heures et les Zéphirs*
- Airs, *très gay*
- Airs, *pour les Saisons et les Zéphirs*
- Air vif (torture d'Alphise)
- Air gracieux
- Menuets

P A U Z E

Wolfgang Amadeus Mozart 1756-1791

Symphonie nr 41 in C gr.t., KV 551 '**Jupiter**' Wenen 1788

- Allegro Vivace
- Andante Cantabile
- Menuetto (Allegretto)
- Molto Allegro

* Copyright Éditions Stil, Paris 1982/origine: manuscrit res. ums, ms 4,
Bibliothèque National, Paris

dirigent

Frans Brüggén

directeur

Sieuwert Verster

viool

Lucy van Dael

Daniel Stepner

Marc Destrubé

Rémy Baudet

Lorna Glover

Natsumi Wakamatsu

Kees Koelmans

Sayuri Yamagata + *viola*

Nancy Wilson

Aida Stuuroop

Staas Swierstra + *viola*

Anthony Martin

Marinette Troost

Antoinette van den

Hombérgh

Richard Walz + *viola*

Dirk Vermeulen

Alison Bury

altviool

Wim ten Have

Ruth Hesseling

Laura Jeppesen +

viola da gamba

Oscar Hoogland

Emilio Moréno

Marten Boeken

bas

Anthony Woodrow +

8-foot bass

Jeroen van der Linden

Margaret Urquhart

Het Orkest van de XVIIIe Eeuw werd in 1981 door Frans Brüggén opgericht. Het bestaat uit circa 45 leden uit de gehele wereld, 14 nationaliteiten. De musici, individueel bekend als specialisten op het gebied van de achttiende eeuwse muziek, spelen op instrumenten uit die tijd of kopieën ervan. Op deze wijze proberen zij het doel van het orkest te bereiken: de klassieke meesterwerken van Mozart, Haydn, de jonge Beethoven en werken van componisten uit de eerste helft van de achttiende eeuw als J.S. Bach en Rameau te laten klinken zoals de componisten het zich destijds hebben voorgesteld.

Het Orkest van de XVIIIe Eeuw lijkt wat betreft grootte en samenstelling op het luxueuze 'klassieke' orkest zoals dat in Mannheim, Parijs en Wenen bestond.

Aanvankelijk gesteund door vrienden over de gehele wereld kon het orkest voorts blijven bestaan dankzij financiële steun van het Prins Bernhard Fonds en subsidies van de Nederlandse overheid.

Van 1983 tot 1988 wordt het gesponsord door I.B.M. Europa S.A.

In 1986 wordt het orkest eveneens ondersteund door het Europees Cultureel Fonds.

Het Orkest van de XVIIIe Eeuw komt twee maal per jaar bijeen voor internationale tournees.

Het Orkest van de XVIIIe Eeuw heeft een studierepertoire voor intern gebruik. Deze oefenstukken dienen om iets *en détail* gezamenlijk te leren beheersen, bv. hoog-laag, zuiver-onzuiver, vibrerend-stil, gelijk-ongelijk, dynamisch-star, etc. Sommige exercities hebben echter eveneens zulk een compositorische kracht dat wij ze ons publiek niet willen onthouden. Scheidts *Pavanen en Gaillarden* werden gedrukt in Hamburg in 1621 ('...quinis vocibus, in gratiam Musices studiosorum, potissimum violistarum...'). Bachs *Ricercare A 6 Voci* is een onderdeel van zijn *Musicalisches Opfer*, in 1747 in eigen beheer gedrukt en gezonden aan Frederik de Grote. Genoteerd op 6 notenbalken is deze *Ricercare* zonder enige twijfel een stuk voor klavecimbel. Dit is af te lezen uit de bochten in de stemvoering, waarin de componist zich op een paar plekken moet wringen om deze superieure simultane schaakpartij voor de vingers van twee handen

violoncello*

Wouter Möller

Richte van der Meer

Lidewij Scheifes

Rainer Zipperling +

viola da gamba

Hidemi Suzuki

traverso

Konrad Hünteler +

piccolo/recorder

Ricardo Kanji +

*piccolo/recorder***hobo**

Ku Ebbinge

J. Douglas Steinke

Marcel Ponselee

klarinet

Eric Hoeprich

Alf Hörberg

fagot

Danny Bond

Donna Agrell

Frans Robert Berkhout

hoorn

Knut Hasselman

Stefan Blonk

trompet

David Staff

Jonathan Impett

percussion

Berend de Vries

klavecimbel

John Gibbons

mogelijk te maken. De geest is hier sterker dan het lichaam. (Zoals ook vaak bij Beethoven, bijna nooit bij bijvoorbeeld Vivaldi of Mozart). Wim ten Have heeft op deze plekken de betreffende stemmen hun natuurlijk verloop 'teruggegeven'.

Wij spelen het programma voor de pauze in een lagere stemming, te weten a' = ca. 392 Hz (Deze stemming prevaleerde vooral in Frankrijk totdat de Italiaanse *gusto* muzikaal Europa overwon). Met deze diapazon zijn totaal andere mensuren en klankspectra verbonden, en het noodzaakt 80% van onze leden om gedurende dit concert op twee verschillende instrumenten te spelen.

De huidige stemming beweegt zich zo tussen 440 en 445 Hz en tendert naar hoger, als maar hoger. Bij deze buitensporige hoge compressieverhoudingen passen de carrosserieën zich natuurlijk telkens een beetje aan, weg van de luxe en op weg naar de efficiëntie.

F.B.

Dit is een co-productie Holland Festival/VPRO-Televisie/NOS-Radio

* Met dank aan het Haags Gemeentemuseum voor het in bruikleen geven van de instrumenten uit hun collectie.

The Orchestra of the Eighteenth Century is a unique phenomenon in today's musical world. It was created to perform the masterpieces of Mozart, Haydn and the young Beethoven – as well as the works of J.S. Bach, Rameau and others from the first half of the century.

The past decade has seen the development of many period-instruments ensembles around the world, most assembled only for recordings. The Orchestra of the Eighteenth Century has started a new revival of period instruments, and preserves exactly the size and instrumentation of the most glorious of court orchestras, rather than an unbalanced approximation. Just as the great orchestras of Mannheim and Potsdam drew upon the talents of many nations, so Frans Brüggen has gathered together forty (plus) musicians from all over the world – Europe, Japan, South and North America – who are individually known as specialists in eighteenth-century music.

Performance on authentic instruments and a complete understanding of the musical thought of the era make possible the realization of the Orchestra's goal – to recreate the eighteenth-century world of sound in today's performance.

The Orchestra was founded in 1981 by Frans Brüggen, the renowned recorder and baroque flute virtuoso, and received support from friends throughout the world.

The Orchestra, directed by Brüggen, is the recipient of subsidies from the Dutch Government and the Prince Bernhard Fund, and is sponsored from 1983-88 by IBM Europe S.A. Members of the Orchestra convene in Amsterdam twice a year for extensive rehearsals prior to embarking on an intensive period of concert-giving. The Orchestra has toured Europe in the last two years and will make its second US Tour in 1987, and a tour to Japan is planned in 1988, in addition to European tours, fixed until 1992.

The Orchestra of the Eighteenth Century has a study-repertoire for its own use. These rehearsal pieces serve to help the ensemble to master contrasting orchestration techniques; for example high/low, pure/impure, vibrating/quiet, even/uneven, dynamic/listless, etc.

Some exercises, however, have such a compositional force that we do not want our audience to be deprived of them. For example, Scheidt's *Pavanes and Gaillardes* were printed in Hamburg in 1621 ('...quinis vocibus, in gratiam Musices studiosorum, potissimum violistarum...'). Bach's *Ricercare A6 Voci* is a part of his *Musicalisches Opfer*, printed in 1747 at Bach's own expense and sent to Frederick the Great. Written on 6 bar lines, this *Ricercare* is doubtless a piece for harpsichord. This is to be found in the slurs and in the voice leading, where the composer has had to compress and compromise the course of his 'chessgame' to render it playable by two hands. Here the spirit is stronger than the human body (as also often is the case with Beethoven, unlike for example Vivaldi or Mozart). Violinist Wim ten Have has allowed the voices to 'return' to their natural course.

The program before the interval is performed in a lower tuning, $a' = \text{ca.} 392 \text{ Hz}$ (a tuning found most especially in France, until the Italian *gusto* musically prevailed throughout Europe).

Completely different proportions and sound-spectra are connected with this pitch standard, and it requires some 80% of our musicians to play on two different instruments during this concert. Mozart is played in Mozart's tuning: $a' = \text{ca.} 430 \text{ Hz}$.

F.B.

l'Orchestre du XVIIIe siècle est un phénomène unique dans le monde musical d'aujourd'hui: créé pour interpréter les chefs-d'œuvre classiques de Mozart, Haydn et du jeune Beethoven, c'est le seul orchestre existant construit sur le modèle de l'orchestre classique, tant par son instrumentation – les musiciens jouent sur des instruments de l'époque ou des copies – que par son effectif et l'équilibre entre les différents pupitres.

l'Orchestre du XVIIIe Siècle a été fondé en 1981 par Frans Brüggen avec l'aide du gouvernement hollandais et du Fond Prince Bernhard. Il est actuellement sponsorisé par IBM-Europe et bénéficie de diverses subventions.

l'Orchestre, une quarantaine de musiciens venus d'Europe, d'Amérique, du Japon, spécialistes de la musique du XVIIIe siècle se retrouvent régulièrement sous la direction de Frans Brüggen.

l'Orchestre a effectué de nombreuses tournées, notamment aux U.S.A., en Australie et dans les grandes capitales européennes.

l'Orchestre du XVIIIe Siècle (Het Orkest van de XVIIIe Eeuw) a un répertoire d'études à usage interne. Ces exercices servent à apprendre à maîtriser ensemble quelque chose en détail, par exemple, haut-bas, pur-impur, vibrant-calme, égal-inégal, dynamique-fixe, etc...

Toutefois quelques exercices ont une composition d'une telle force que nous ne voulons pas en priver notre public. Les *'Pavanes et Gaillardes'* de Scheidt ont été imprimées en 1621 à Hambourg ('...quis vocibus, in gratiam Musices studiosorum, potissimum violistarum...'). Le *Ricercare A6 Voci* de Bach est une partie de son *'Musicalisches Opfer'* imprimé en 1747 à compte d'auteur et chanté à Frédéric le Grand. Noté sur des portées de 6 lignes, ce *Ricercare* est sans aucun doute un morceau pour clavecin. C'est lisible sur les courbes dans la conduite de voix, où le musicien doit faire d'énormes efforts à certains endroits pour rendre possible aux doigts des deux mains cette partie d'échecs supérieure et simultanée. L'esprit est ici plus fort que le corps (comme souvent aussi chez Beethoven, presque jamais par exemple chez Vivaldi ou Mozart). A ces endroits,

Wim ten Have a rendu aux voix concernées leur cours naturel.

Nous jouons le programme avant la pause à un diapason bas, c'est-à-dire à ≈ 392 Hz. environ (ce diapason prédominait en France jusqu'à ce que le *'gusto'* italien l'emporte dans l'Europe de la musique). A ce diapason sont liés des rapports de tons et des spectres sonores totalement différents et cela oblige 80 % des exécutants à jouer deux sortes d'instruments pendant ce concert.

Le diapason actuel évolué entre 440 et 445 Hz. et tend à devenir plus haut et encore plus haut. Ces taux exceptionnellement hauts de compression font que les carrosseries doivent constamment s'adapter un peu, oubliant le luxe dans la voie de l'efficacité.

F.B.